

Елин Пелин

Веселият монах

Горе в планината е старият манастир „Света Троица“, мъчно достъпен и затова почти запустял. Бутнат в подножието на големи ронливи скали, добили причудливи форми на чудовища, с разсипана каменна ограда, потънал в бурен, с изкривени полуразрушени здания, почернели от времето, с тревясал двор, из която стърчат няколко зазелавели умиращи дървета, с глухотата си, със самотата си, това място навява печал и запустението му плаши.

Черквичката, останала кой знае от кои времена, се е слупила под тежестта на плочния покрив, обраснал с мъх. Изкривените каменни стени са подпрени с дебели, вече прогнили дървета и макар с подкърпена мазилка те са хлътнали в земята и единствената сводова вратичка е заприличала на пещерна дупка. За да влезеш през нея, трябва съвсем да се приведеш. Вътре мирише на опразнена гробница. От големите неравни плочи, с които е постлан подът, иде смъртна хладина. Слънчевите лъчи, които падат право насреща, не могат да проникнат вътре през дълбоките малки прозорчета, потънали в паяжина, и образите по иконите са побледнели като мъртъвци. Угасналите им очи гледат безучастно и безнадеждно.

Просторните гори, които някога са освежавали и красили околностите, отдавна са изчезнали. Пороищата са изровили стръмнините и завлекли пътищата. По голите склонове лъщят морави сипеи като злокачествени струпеи. Изобилните извори из долините са пресъхнали и на местата им сега се таят зеленясали вадички от застояла вода, при която не иде никакво животно.

Сам бог е вдигнал благоволенията си отук и хората са престанали да идат на поклонение. Един стар магер и един пратен за наказание монах прекарват в мързел тук и тяхната неприветливост пъди всичко живо от това място. Орлите горе по скалите напуснаха гнездата си, ластовички не чуруликат под стрехите. Не се чува гласът на гургулицата. Бягат бухалите и кукумявките. Само паяци по тъмните ъгли плетат мрежите си и се люлеят по стените на празните стаи.

А долу в падината, не много далеко от това мъртвило, се намира чудно място. Широка равна поляна, затворена от високи обраснали с мъх и здравец скали, мокри от вечно сълзящи струи. В подножието им бликат студени живи извори, които събират водите си в тиха спокойна речичка. На средата на поляната се намира светия гроб. Един камък, увит в бръшлян, бележи това място и под него една лехичка, гдето по чудо растат едно до друго, като че посадени и събрани от добродетелна невеста, всички цветя, които можеш да намериш в планината. Тук се

редят да цъфтят от първите пролетни теменужки до есенния минзухар, когото покрива първият сняг. Наоколо се събират хиляди птици, а нощем при реката идат да пият вода много животни от планината. Те слизат на поляната, укротени и спокойни, и никое никого не напада. Вълкът и сърната, лисицата и дивата кокошка утоляват жаждата си един до друг.

Затова и хората идат тук да търсят изцеление на душевните си рани. Скърбящи, страдащи от мъка и мрачни мисли, безнадеждно влюбени, щастливи младоженци, осиротели деца, бездетни и челядници идат да се кланят с молитва на светия гроб и да умият лицата си с благословена вода.

В този гроб не почива светец или мъченик, записан в календара. И в черковните книги няма песен за него. И името му малко се знае. Но бог е приел делото му и с невидими грижи вечно поддържа цветя на гроба му.

В този малък гроб, над който се редуват да цъфтят всички цветя от планината, почива младият монах Еникий, наричан някога Веселия монах.

Останал невръстен сирак, отгледан от несвои, той, момче едва на десет години, бе даден за прислужник в току що основания манастир „Света Троица“. Монасите го направиха пастир на козите си, а в празничен ден го посвещаваха в черковния ред и поучаваха божие слово. Повече от времето малкият прекарваше по горите самичък с мълчаливото си стадо, свиреше с цафарата, която си направи самичък, и лежейки на гръб по поляните, гледаше небето, слушаше ударите на малкото си сърце и размишляваше за живота и света, който беше далеч от него. Там той се срещаше с различни животни и привикна с тях, без да се плаши от нещо. Той се научи да подражава гласа на зверовете и птиците така сполучливо, че можеше да повика вълка и заяка. Можеше да събира враните на орляци. Примамваше сърните и тъй мило им говореше, че те идеха при него и взимаха хляб от ръката му. Вrabчетата кацаха по раменете и по главата му и се радваха, когато им говореше. Той носеше зърна в торбичката и ги хранеше. Зайчетата идеха при него, изправяха се срещу лицето му и с часове го гледаха. Той укротяваше змиите със свирката си и те пълзеха и се галеха по ръцете му и по шията му, кротки и послушни. Свикваше различни птички от гората и им пееше песни, които сам беше измислил, а те го слушаха благодарни. Знаеше гнездата на гургулиците и носеше храна на майките, когато мътеха. Вълците ближеха ръката му и не закачаха стадото му.

Неизказано бе учудването на старците, когато една вечер видяха, че малкият прислужник прибира козите, а от двете му страни вървеха два едри вълци, които се милваха о колените му.

– Изпди ги, ти си играеш с дявола – каза му строго игуменът.

Момчето каза нещо на вълците, погали ги и те тичешком се скриха в гората.

Монасите се събраха след вечерня и дълго говориха. Боязън овладя душите им.

– Самият сатана тук има пръст – казваше игуменът. – Или това момче е сам изкусителят, който се е вмъкнал тук да ни погуби.

И решиха благочестивите монаси в полунощ да отслужат бдение и молитви над момъка и да закачат осветен кръст на шията му. Ако той е въплотение на лукавия, да се пукне и да изчезне.

Момъкът със смирение изслуша молитвите и когато му закачиха кръста, целуна ръце на всички и се разплака от умиление. Тогава монасите се убедиха, че душата на момчето е чиста и невинна. И когато стана на двадесет години, подстригаха го в монашески чин и го приеха в братството под името Еникий.

Всеки ден, след вечерня, монасите заедно с новопосветения излизаха по стръмната пътека на полянката върху високите скали на манастира, сядаха там и водеха душеспасителна беседа.

Те бяха се отрekli от всичко плътско и земно и бяха се отдалечили в планинската тишина между манастирските стени на отшелничество и покаяние. С пост, молитви, въздържание и изтощение на тялото си те искаха да възвишат душите си до бога и чисти да отидат в неговите селения. Младият монах Еникий слушаше със смирение поуките им, обръщаше сините си хубави очи към небето и душата му се пълнеше с блаженство, както планината се пълнеше с благоухание от цвета на липите. Както се разхубавяваше душата му, така се разхубавяваше и лицето му. Въпреки постът и въздържанието тялото му стана едро и гъвкаво и от него дишаше сила и здраве. Зачервените му страни, които имаха цвета на препечен пшеничен хляб, се покриха с малка мека къдрава брада, косата му се зави на тъмнозлатни пръстенчета и сините му очи добиха дълбочината на небесния лазур и слънчев поглед.

Монасите го гледаха с учудване и се боеха, че избликът на сила и здраве ще погуби душата на младия Еникий. А той цял ден шеташе смирен и безгрижен, метеше черквичката, садеше цветя в градинката, поливаше ги и когато цъфнеха, береше големи китки и ги туряше натопени в глинена чаша на своята малка масичка в килията си. Понякога той се

закичваше над ухо под калимявката, ходеше весел насам-нататък и пееше песни, които като малък бе научил от момчетата в село.

Тия работи не се харесваха на сподвижниците и една вечер, след беседата на скалите, на която Еникий бе дошел с китка здравец на ухото, игуменът му каза:

– Еникий, любовта ти към цветята е светско увлечение и затова е грешна. Цветята напомнят за любовта между мъж и жена. Самоотреченият, облечен в черно, трябва да бяга от подобни помишления.

Еникий погледна игумена с хубавите си очи и каза:

– Цветята са най-хубавите творения на бога. Той ги посея на земята за пример на красота и чистота.

– А песните, които пееш? – попита намръщено игуменът и впи изпитателен поглед върху младежа.

– Това са цветя, които растат в душата на човека по божие вдъхновение – венци от най-чисти думи. И птичките с песни славословят твореца всевивишни.

– Еникий, мислите ти са еретичини... Пази се от богохулство – рече игуменът и стана.

Монасите го последваха мълчаливо. Еникий остана върху скалите сам. Слънцето залязваше и долините на планината се изпълниха със сянка. Младият монах устреми замислен поглед надолу, гдето се простираше широкото поле и гдето в бедни селца живееха хора, и каза на себе си:

– Какво ли мислят тия там, които с труд изкарват хляба си?

При тия думи някой гръмко се изсмя в самотата. Тръпки побиха монаха. Тоя смях му се видя зъл и зловещ.

Като погледна, той видя на няколко крачки от себе си, че седи лукавият и люлее краката си над пропастта.

– Не си ли ти сатаната? – каза му Еникий строго.

– Позна ме – отговори рогатият.

– Познах те по мрачното лице и по смеха ти, който не прилича на човешкия, защото звучи като шум от търколени над пропастта камъни. Но защо дойде?

– Привлякоха ме мислите ти и дойдох да си поговорим.

– Аз не съм мислил за теб.

– Но мислиш като мен.

– Пази боже – каза младият момък и се прекръсти.

– Кръстът ти не ме плаши, защото видът ти ме привлича.

– Дошъл си, навярно, да ме изкушаваш?

– Дойдох да те питам нещо. За чие спасение се грижиш ти и братята ти от манастира? И защо бягате от хората?

– За да не се докоснем до злото, което ти внушаваш, отстранихме се в самота, за да очистим душите си и да ги подготвим за милостта на твореца.

– Вие се грижите само за себе си.

– Всеки трябва да мисли за своето собствено изкупление.

– Вие сте мои роби.

– Не, изкушителю, ние сме твои врази.

– Да оставиш ближния си и да мислиш само за себе си, това ще каже да си мой покорен слуга.

Сатаната се изсмя сухо и рязко и в очите му светнаха тържествующи искри.

– Иди си! – каза Еникий и усети в душата си болка. – Иди си!

Но лукавият седеше, люлееше краката си и гледаше упорно и нахално младия монах.

Еникий се прекръсти три пъти, обърна се и почна да се спуща по стръмната пътека към манастира. И докато се скри, той чуваше зад гърба си ехидния смях на дявола, който приличаше на шум от камъни, търколени над пропаст. Еникий усети, че тая пропаст е неговата душа.

Той се прибра в килията си, моли се дълго и легна късно. Но спокойният сън, който му прашаха нощите досега, не дойде. Кошмарни мисли мъчеха младия, посветен богу момък. Той се мяташе в бялото си легло и една мисъл гризеше съвестта му:

„Наистина, кому служа аз? На бога ли? Той ме е създал човек, но по човешки ли му служа аз, както другите негови твари? На себе си ли? Ще приеме ли той душата, която се е отказала от всички подвизи, беди и радости, които той е създал за нея? Или наистина служа на изкушителя, който ме посети?“

На другия ден Еникий се яви пред братята блед, тъжен и с отчаян вид. Те го разпитваха какво му е, но той мълчеше. Тоя ден той забрави да полее цветята. А вечерта, когато излязоха на обичайната беседа над скалите, Еникий целуна ръка на игумена и му каза:

– Братя, искам пред всички да се изповядам. Снощи тук на това място ме посети лукавият и беседвах с него.

Изненадани от думите на Еникия, братята почнаха да се кръстят. Игуменът го погледна уплашено.

– Какво говориш, чадо! Ти с ума ли си, или бълнуваш.

– Говоря самата истина, отче.

И с наведени очи Еникий разправи срещата си с дявола и приповтори разговора, който води с него. И когато свърши, отстрани се чу рязък студен смях и ледни тръпки ползиха монасите. Върху скалата на същото място, гдето беше го видял Еникий, седеше спокойно дяволът. Рогата му надвишаваха храстите, а краката му се клатеха над пропастта. Като спря нахалния си смях, той се обърна към монасите и каза:

– Вие сте стари и непотребни на живота. Непотребните на живота са непотребни и на бога, и на мене... Но младият Еникий е мой.

Тия думи вцепениха всички. Но Еникий скокна мъжествено, очите му се запалиха и той извика заканително:

– Лъжеш се, лукави. Аз няма да бъда твой слуга. Бог ще ми даде сила да те унищожа.

Поразени от чудото, монасите се върнаха в мълчание и слизайки по пътеката, кръстеха се непрестанно.

На сутринта, когато огря слънцето, те видяха, че скалата, от която Еникий бутна дявола, бе опръскана с кръв, а под нея бяха поникнали странни бурени с нетърпима миризма.

Същия ден душата на Еникий се освободи от тежкия гнет, който преживя. Лицето му заруменя и очите му добиха пак чистотата на лазура небесен. Сърцето му повеселя. Той се накичи над ухото с пъстра китка, събра птичките и им пя. Полива цветята и разговаря високо с планинското ехо.

– Еникий – каза му игуменът, който с тъга следеше постъпките на младежа, – ти мислиш, че си унищожил дявола, но аз виждам, че той се е вселил в теб и ти угаждаш нему с деянията си.

– Не, отче, душата ми е спокойна. Аз съм весел по божие повеление и по негово повеление искам да напусна подвижите в манастира, да се отдам на подвизи между хората. По колиби и по села живеят люде, бедни и богати, цял ден чоплят земята, страдат, умират и нямат никаква радост. На тях искам да ида да служа.

– Как ще им служиш ти, неопитний и неподготвений?

– Ще им свиря, ще им пея, ще им нося смях и радост. И като са лоши, ще станат добри, и като са добри, няма да станат лоши.

И още на другия ден Еникий закачи на гърдите си върху черното расо голямата китка от хубави планински цветя, взема пастирската си свирка, остави манастира и се спусна надолу към селата, гдето живееха хората.

Макар че беше празник, селото, в което най-напред влезе Еникий, беше пусто и тъжно. По улиците нямаше хора. Кучетата надушиха

чужденеца, изскочиха от мръсните дворища и го залаяха, но неговият мек глас и неговата слънчева усмивка веднага ги смириха и те почнаха да се умилкват около краката му и радостно да скимтят. Еникий извади свирката си и засвири. Врабци долетяха отнякъде и кацнаха по раменете му, по ръцете му и по калимиявката му. Кучетата тръгнаха другарски по стъпките му, а кокошки и петли се разхвърчаха и накацаха по плетищата да гледат това любопитно шествие.

Отнякъде дотърчаха деца и почнаха високо да викат:

– Бягайте, луд е дошъл, луд!

Те почнаха да хвърлят камъни към монаха, като не преставаха да дюдюкат.

Отец Еникий се спря, обърна се към тях и каза:

– Елате, деца, ще ви дам по едно врабченце и ще ви попея.

Усмивката му беше толкова сърдечна, добра и весела, че покори веднага децата. Те го заобиколиха, но се държеха далечко, защото ги беше страх от кучетата, които вървяха по стъпките му. Тогава монахът се обърна към животните и им каза да си отидат кое откъде е.

Кучетата се спряха покорно, после се обърнаха и заклисаха към дворовете си. Тогава децата приближиха монаха и с учудени погледи загледаха врабчетата, които бяха накацали по него така безстрашно и спокойно, като че бяха в клоните на някое дърво.

– Ето сега на всяко от вас ще подаря по едно врабченце – рече Еникий, протегна ръка и заповяда на врабчетата да накацат по децата.

Малките птички се разхвърчаха и накацаха по шапките и раменете на децата, които почнаха радостно да викат и да подскачат. Еникий заподскача заедно с тях, като запя весела песен.

Скоро из пътните врати наизлязоха любопитни мъже и жени и гледаха с учудване веселия монах.

– Божичко – почнаха да се кръстят някои стари жени, – луд ли е, или пиян нещастният?

Но хубавото лице на монаха светеше от щастлива и сърдечна усмивка и в кротките му очи грееше доброта и мъдрост.

В селото веднага се разчу за тоя странен монах и по всички улички се юрнаха любопитни да го видят. Мъже, жени, деца и немощни старци дори се струпаха на мегдана, гдето беше спрял Еникий и около когото бяха се начугулили децата, по шапките на които спокойно стоеха врабченцата и безстрашно гледаха наоколо.

– Магесник, магесник – почнаха да шушукат жените.

– Не, това е дявол, самият дявол – каза някой, – дръжте го да го

вържем и затворим.

И няколко мъже разтласкаха събраните и уловиха със закана монаха.

– Почакайте малко – каза усмихнат той, – вие още нищо не знаете. Зло никому не правя. Аз искам само да ви поразвеселя. Виждам ви мрачни, омърлушени, уморени от труд, виждам застарели от липса на радост младежи, моми, пребрадени като вдовици. Това не е угодно богу. Я погледнете нивите колко са зелени, погледнете прошарените с цветя ливади, вижте отрупаните с цветове дръвчета, погледнете мушичките, пеперудите, пчеличките, цветята и растенията колко са радостни. С тяхната радост те славят бога, който ги е сътворил. А вие, хората, защо сте толкова мрачни? Младежи и моми, тичайте въщи, облечете новите си премени и елате тук, съберете се на хоро, а аз ще ви посвирия.

Еникий говореше просто и с такава усмивка, че на всички им стана весело и на всички в душите се пробуди някакъв живителен трепет и някаква неясна, но хубава надежда. Мъжете, които бяха го хванали, го пуснаха. Момите и момците с висок смях и с викове се разбягаха и пременени в дрехите, които обличаха само на Великден, скоро се върнаха пак и на весели купчини се струпаха около монаха.

Той им каза:

– Украсихме младостта си и ободрихме душите си. Вижте колко сте прекрасни сега и като слънце огреяхте в мрачното ваше село. Всякога да бъде слънце младостта ви! Днес ангели прехвърчат над вас и бог ви взима под закрила.

И засмян, Еникий извади свирката си и засвири кръшно и тропливо. Около него се люшна живо хоро. До вечерта селото прекара празнично, а на другия ден цялото поле кънтеше от песните на работливите девойки.

Монахът вървеше от село на село и хората го чакаха с открити сърца. Когато минаваше през полето, той се спираше при работниците по нивите, пееше им или им свиреше със свирката, вечер се отбиваше по чешмите и кладенците, гдето се събираха момите и момците, раздаваше им цветята, които бе събирал през деня по ливадите и по горичките, и ги учеше на нови песни и на хора, които те не знаеха.

Целият тоя беден край, гдето премина Еникий, се оживи. В душите нахлу надеждата, която беше ги оставила. Завистта и злобата изчезнаха. Хората почнаха да се гледат братски, да си помагат и да се обичат. Еникий не говореше за бога и никого не плашеше с него, но в обнадежените души той дойде сам и те станаха по-добри. Народът започна да гледа

на труда не като на мъка, а като на благословия. Нивите се очистиха от тръни и бурени и плодът им се утрои. Така сърцата се ободриха.

Но безсмъртният човешки враг, дяволът, не беше доволен. Той вървеше по стъпките на монаха и се мъчеше да отскубне от сърцата на хората надеждите, които той беше посял. И намери души, гдето хвърли завистта и клеветата. Скоро високата власт, която със закон пазеше душиите от падение, обяви Еникия за безбожник, хвана го със стража, затвори го в тъмница и го осъди като оръдие на дявола да бъде изгорен жив.

В уречения ден събраха народа, между който ходеше Еникий. Докараха насила жените и децата пред голямата клада и доведоха монаха вързан. Хубавото му лице бе весело и по него нямаше бледността на страха. Като видя познатите си, които, събрани наоколо, скритом плачеха, той се усмихна и запя. Запя една малка безгрижна песен, която тъй много развеселяваше младежта. Стражата запали кладата. Буйни пламъци обгърнаха сухите дърва и се издигнаха високо.

Уловиха монаха да го хвърлят, за да се изпълни наказанието, но той ги спря с усмивката си и каза:

– Оставете ме да се покача сам.

И като запя хвалебна богу песен, той приближи кладата, покачи се на дебелите горящи дървета и навлезе в пламъците. Из народа се чува писъци и плачове. Жените паднаха на колени, захлупили лица на земята, и заридяха. Никой не искаше да вдигне очи и да види мъките на веселия монах, който беше ги ободрил, съживил и преобразил с песните си, с веселостта си и с кротостта си. Но ето че от кладата се понесе пак песен. Монахът пееше засмян, хубав, благ и вдъхновен, а пламъците около него се превръщаха в цветя, извиваха зелени стъбла нависоко и от тях падаха благоуханни цветове – бели, алени и розови. Еникий късаше с две ръце от тях и хвърляше към народа, който почна да вика, да пее хвалебни богу песни и да играе лудешки наоколо. Обезумяла от страх, стражата се разбяга и народът последва монаха, който, невредим, слезе от кладата, която бе се превърнала на цветна веранда.

И тръгна пак между народа със своите жизнерадостни песни, които носеха надежди. Хората не падаха духом, не униваха. У тях се събуди желание за труд и за по-хубав живот. По сухите полета се изкопаха дълбоки кладенци. От планината доведоха вода и шарени чешми зашуртяха по селата. Градини се раззелениха, овощни дървета изникнаха по дворовете, а по прозорците на къщите се наредиха саксии с цветя. Разхубавиха се жените и момите, мъжете придобиха юначен изглед. Нещо ново бе се родило в тоя кът на земята – това беше надеждата, която сгряваше,

ободряваше и привързваше към живота.

Веселият монах умря. Бог, комуто той служи с цялото си сърце така, както можеше, го прибра при себе си, а хората го заровиха там под манастира, на оная хубава полянка сред гората, и ангели всяка пролет садят там много и различни цветя.

КРАЙ

© Елин Пелин

Набиране: Георги Величков
Източник: Словото

Публикация:

Елин Пелин. „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“, С. 1977. Под редакцията на Тодор Боров, Кръстьо Генов и Пеньо Русев.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5423>]